

Informacja o procesie dotyczącym nieważności małżeństwa kanonicznego

Wiele osób zgłasza się do Sądu Metropolitalnego w Lublinie z prośbą o zbadanie ewentualnej nieważności małżeństwa. Sądowe zbadanie tej sprawy jest jedynym sposobem rozstrzygnięcia tego rodzaju wątpliwości. Nabiera to szczególnego znaczenia, jeżeli katolik po rozwodzie cywilnym wchodzi w nowy związek. Brak rozstrzygnięcia co do stanu wolnego na drodze kościelnej uniemożliwia wówczas zawarcie małżeństwa kościelnego, a pozostawanie w takim związku skutkuje niemożnością korzystania z sakramentu pokuty i przyjmowania Komunii św.

Sąd kościelny może orzec, że małżeństwo było nieważnie zawarte, ale nie jest to ani „rozwód kościelny”, ani „unieważnienie małżeństwa”. Przez rozwód usiłuje rozwiązać się węzeł małżeński, unieważnia się natomiast coś, co było ważne, a sąd kościelny stwierdza, że węzeł małżeński nigdy nie zaistniał. Wyrok sądu kościelnego stwierdzający nieważność małżeństwa oznacza, że osoba nie zawarła ważnego małżeństwa kanonicznego. Błędna terminologia może prowadzić do tworzenia skojarzeń, że można rozwiązać każde małżeństwo. Małżeństwo sakramentalne ważnie zawarte jest nierozzerwalne (nierozwiązywalne) za życia małżonków. Jest to zasada pochodząca z prawa Bożego. Jeżeli odbyła się ceremonia zawarcia małżeństwa, uważa się, że było ono ważnie zawarte i dopiero specjalna procedura sądowa zakończona wyrokiem może obalić to domniemanie.

Św. Jan Paweł II w jednej z wypowiedzi na temat nierozzerwalności małżeństwa przypomniał, że żadna ludzka władza, „nawet Następca św. Piotra, nie może kwestionować nierozzerwalności tego sakramentu, gdyż nie ma on żadnej władzy w odniesieniu do prawa Bożego”. Często tę wypowiedź przytacza także Papież Franciszek.

Przyczyny nieważności

Są trzy grupy okoliczności, które mogą mieć wpływ na to, czy małżeństwo było ważnie zawarte. Jedną grupą to są przeszkody małżeńskie. Do katalogu tych przeszkód należy, np. pokrewieństwo, powinowactwo, pokrewieństwo prawne, czyli adopcja, różnica religii, wiek i jeszcze kilka innych. Drugą grupą okoliczności to są wady oświadczenia woli, czyli defekty konsensu małżeńskiego. Najważniejszą rzeczą przy zawarciu małżeństwa jest to, by mężczyzna i kobieta wyrazili wolę zawarcia ze sobą małżeństwa oraz byli w stanie zrealizować przysięgę małżeńską. Niestety taka decyzja może być wadliwa. Wady decyzji o zawarciu małżeństwa mogą wynikać z choroby psychicznej, z zaburzeń osobowości skutkującymi niezdolnością do zrealizowania obowiązków małżeńskich. Może to być związane z wprowadzeniem w błąd, oszustwem, podstępem, wykluczeniem jakiegoś istotnego elementu małżeństwa, np. potomstwa, nierozzerwalności czy wierności. Trzecia grupa okoliczności jest związana z samą formą prawną zawarcia małżeństwa. Małżeństwo musi być zawarte przed uprawnionym duchownym i w obecności świadków. Najczęściej procesy prowadzi się z racji zaistnienia okoliczności związanych z decyzją o zawarciu małżeństwa. Decyzja ta bardzo często jest wyrażana przez osoby, które nie są w stanie wypełnić swoich zobowiązań małżeńskich, czyli nie powinny zawierać małżeństwa. Najwięcej spraw jest z powodu niezdolności do wypełnienia obowiązków małżeńskich spowodowanej niedojrzałością, nałogami, uzależnieniami (alkohol, narkotyki, hazard, internet).

Wniesienie pozwu

Proces rozpoczyna się wniesieniem pozwu, który powinien zawierać nazwiska i adresy stron procesowych, wskazanie, czego i od kogo się żąda, krótkie uzasadnienie żądania oraz wskazanie materiału dowodowego. Jako załączniki wymaga się: świadectwa ślubu kościelnego, dokumentów dotyczących rozwodu cywilnego (pозwu o rozwód i wyroku – o ile został orzeczony) oraz dokumentów potwierdzających faktyczne zamieszkanie stron. Pozew należy złożyć w sądzie w dwóch egzemplarzach (załączniki w jednym). Bezpłatną poradę, jak napisać pozew można uzyskać w kancelarii Sądu (konieczny uprzedni kontakt telefoniczny). Niestety pisma procesowe, sporządzane w różnych kancelariach świeckich, pomimo że niejednokrotnie były sownie opłacone, często nie spełniają wymogów prawa kanonicznego.

Proces w zasadzie bez rozpraw

Po przyjęciu pozwu sędzia formułuje pytanie, czego będzie dotyczyło postępowanie. Zwykle ma ono formę: Czy w danym wypadku można udowodnić nieważność małżeństwa stron z tytułu (przyczyny)...? Dowodami są zeznania stron i świadków, dokumenty, opinie biegłych sądowych oraz domniemania. Strona pozwana, uchylająca się od wzięcia udziału w procesie, może zostać pominięta, musi jednak być zawiadomiona o trwającym procesie. Przesłuchania odbywają się jedynie w obecności sędziego i notariusza. Nie ma w zwykłym kanonicznym procesie małżeńskim „rozprawy”, na którą byłyby wezwane jednocześnie strony i świadkowie. Zapewnia to większy komfort zeznającym, minimalizuje stres związany ze spotkaniem z osobami małżonków lub ich krewnych, z którymi niejednokrotnie procesujące się strony pozostają w konflikcie. W badaniu ważności małżeństwa bardzo często korzysta się z opinii biegłych sądowych. Są to przede wszystkim psychologowie, psychiatry i seksuologowie.

W przypadku, gdy pozew złożyły wspólnie obie strony lub jedna za zgodą drugiej, a dowody za nieważnością małżeństwa dołączone do pozwu są oczywiste, wyrok w postępowaniu skróconym może wydać biskup diecezjalny. Zawsze jednak pozew o nieważność należy złożyć w sądzie kościelnym, a nie w sekretariacie biskupa. W tym przypadku przewidziane jest posiedzenie sądu z udziałem stron i świadków.

Wyrok

Po zebraniu dowodów sędzia daje możliwość stronom do zapoznania się z całością zebranego materiału i ewentualnego zgłoszenia nowych dowodów i uwag oraz z materiałem dowodowym zapoznaje się obrońca węzła małżeńskiego. Kolejnym etapem jest wydanie wyroku. Poszczególni sędziowie zapoznają się kolejno z aktami sprawy. Następnie zbierają się na posiedzeniu, na którym wyrok zapada większością głosów. Sędzia, aby głosować za nieważnością małżeństwa, a także biskup diecezjalny, aby wydać taki wyrok, musi osiągnąć moralną pewność co do nieważności. Każda wątpliwość jest rozstrzygana jako głos przeciwko tezie o nieważności małżeństwa.

Od wyroku stronom i obrońcy węzła przysługuje apelacja, którą rozpatruje odpowiedni sąd (gdy wyrok wydał sąd kolegialny) lub uprawniony biskup (gdy wyrok wydał biskup diecezjalny). Jeśli apelacji nie zgłoszono wyrok staje się prawomocny i podlega wykonaniu. Może się również zdarzyć, że nowe małżeństwo będzie mogło być zawarte jedynie za zgodą władzy kościelnej, tzn. ordynariusza lub sądu.

Nie wiercie plotkom

W sytuacji kryzysu małżeńskiego zawsze pojawia się stres i wątpliwości. Często słyszy się również stwierdzenie, że nie warto starać się o rozpatrzenie kwestii ważności małżeństwa w Sądzie Metropolitalnym, bo rzekomo „Kościół żąda za taki proces fortuny” i wiele osób wybiera życie bez sakramentów. W rzeczywistości opłata procesowa, którą ponosi strona wnosząca sprawę, w Sądzie Lubelskim wynosi maksymalnie 1600 zł (w sprawach wniesionych od 15 grudnia 2023 r.). Czasem dodatkowe koszty wynikają z konieczności powołania biegłego (w sprawach wniesionych od 15 grudnia 2023 r. – 400 zł). Koszty mogą być związane także z postępowaniem apelacyjnym, jeśli takie ma miejsce. Opłata zazwyczaj wnoszona jest w całości na początku procesu, może być zmniejszona lub umorzona na zaopiniowany przez proboszcza wniosek strony lub rozłożona na raty. Sąd dokłada starań, by czas trwania procesu nie przekraczał jednego roku, jednak zależne jest to zarówno od ilości spraw, jak i dyspozycyjności stron i świadków, którzy nie stawiając się na wyznaczone terminy, niestety często opóźniają procedury.

Pracownicy Kancelarii Sądu Metropolitalnego w Lublinie

udzielają telefonicznie porad prawnych dotyczących procesu o nieważność małżeństwa od poniedziałku do piątku (z wyjątkiem świąt kościelnych) w godz. 10.00-13.00.

Przyjęcia interesantów od poniedziałku do piątku w godz. 9.30-13.30

Jest możliwość umówienia w kancelarii Sądu spotkania z adwokatem zatwierdzonym przez biskupa.

**Sąd Metropolitalny w Lublinie, ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 2, 20-105 Lublin, tel. 81-532-36-33
- e-mail: tribunal@diecezja.lublin.pl; strona internetowa: www.archidiecezjalubelska.pl/kuria/sad/**